

7.4.2023
MUSIKHUSET KL. 19.00

MATTEUSPASSIONEN

Johann Sebastian Bach
Matteuspassionen

DEL I

PAUS 20 MIN

DEL II

Nicholas Collon, *dirigent*
Nicholas Mulroy, *tenor (Evangelisten)*
Christina Landshamer, *sopran*
Arttu Kataja, *basbaryton (Jesus)*
Thomas Bauer, *baryton*
Hugh Cutting, *countertenor*
Magnus Dietrich, *tenor*

Helsingfors kammarkör, *instud. Nils Schweckendiek*
Tapiolakören, *instud. Pasi Hyökki*

Körsolister:

Tove Djupsjöbacka, *sopran (Tjänarinna I)*
Meri Metsomäki, *sopran (Tjänarinna II)*
Linnéa Sundfaer Casserly, *sopran (Pilatus hustru)*
George Parris, *bas (Petrus)*
Matti Torhamo, *bas (Överstepräst II)*
Veikko Vallinoja, *bas (Överstepräst I, Pilatus)*
Jussi Linnanmäki, *bas (Judas)*
Keri Kallio, *alt (Vittne I)*
Martti Anttila, *tenor (Vittne I I)*

Paus ca kl. 20.10. Konserten slutar ca kl. 22.20. Sänds direkt i Yle Radio 1 och Yle Arenan samt med fördröjning kl. 20 på Yle Tema & Fem.

JOHANN SEBASTIAN BACH: MATTEUSPASSIONEN, BWV 244

Johann Sebastian Bach (1685–1750) var en självsäker och målmedveten person. Redan tjugo år gammal formulerade han sin målsättning för Blasiuskyrkans kyrkoråd i Mühlhausen: jag vill skapa en ”ny välorganiserad kyrkomusik Gud till ära”. Med detta avsåg han mycket mer komplicerade sakrala kompositioner vad strukturen, innehållet och de tekniska kraven beträffar än vad man var van vid att höra i början av 1700-talet.

Bach upplevde den ”välorganiserade kyrkomusiken” som sin livsuppgift. Han uppfattade sig själv som arvtagare till en musikdynasti vars mission överskrider det vardagliga församlinglivet och som sträcker sig bortom nutiden. För kyrkorådet och stadsborna var han en besvärlig person som generade församlingen med alltför svår musik.

Kantorns mission

Det missförstådda geniet är en återkommande konstnärsmyt. Bachs kyrkliga kompositioner stöder emellertid nog denna uppfattning. Hans kantater, passioner och oratorier är gång på gång mycket mer utmanande och har fler plan än vad som kan tänkas vara nödvändigt. Han ser ut att han strävat väldigt envist mot sitt mål trots svåra förhållanden, knappa resurser och konflikter på arbetsplatsen.

År 1723 då Bach 38 år gammal fick den traditionella tjänsten som kantor vid Tomaskyrkan i Leipzig, trodde han att han äntligen fått en idealisk arbetsplats. Så var emellertid inte fallet. Tomaskyrkans nivå och ekonomiska resurser hade rasat,

atmosfären var avogt konservativ och Bach fick ansvara för en så stor del av undervisningen och en mängd vardagliga åligganden, att det är ett rent under att han överhuvudtaget hade tid att komponera den kyrkomusik som han producerade under perioden i Leipzig.

Det storslagna mål som Bach hade föresatt sig, nämligen att förse alla årets kyrkliga högtider med ny musik för gudstjänsten, var totalt överdimensionerat. Arbetsgivaren hade nöjt sig med mindre. Kantaterna var också alltför krävande för de musiker som stod till buds, alltså för Tomasskolans elever och det lokala universitetet studenter.

Åren 1723–25 komponerade Bach två cykler av kantater för hela kyrkoåret. I hans vision var kyrkoårets musikaliska och teologiska höjdpunkt långfredagens passion. År 1724 gavs *Johannespassionen*, medan *Matteuspassionen* brukar dateras till tiden mellan åren 1725–1729. År 1731 komponerade Bach ytterligare en Markuspassion vars musik det inte finns så mycket spår av.

I konstnärligt avseende var Leipzig i början av 1700-talet ett efterblivet område och i kyrkorna var församlingen under långfredagarna van vid en torftig musiktradition. Man kan bara föreställa sig vilken chock den dramatiska begynnelsekören i *Johannespassionen* kan ha varit för stadens befolkning. Med *Matteuspassionen* förde Bach sin stil till en ännu mer monumental nivå.

Förnuftet och känslorna

Livet igenom blev Bach tvungen att föra fram sin vision av kyrkomusiken i en

atmosfär, där den virtuosa och instrumentala gudstjänstmusiken sågs som ett hot mot andaktsutövandet. Bach var för sin del helt och hållet av motsatt åsikt. Exakt hurudan hans egen tro må ha varit, så hade han tydligt en stark luthersk övertygelse och trodde säkert att den musik han komponerade var ägnad att gagna utövandet av människornas andliga liv.

Bach hade en klar uppfattning av vilken typ av musik bäst kunde tjäna en personlig förståelse av Bibeln. Han eftersträvade musikaliska helheter, som vädjade såväl till förnuftet som till känslorna och som inspirerade både inlevelse och meditation.

Matteuspassionen eftersträvar detta på ett ambitiöst sätt. Tyska tonsättare före Bach hade redan kombinerat delar av Bibeln med begravningsdikter och psalmer som organiskt hörde samman med den lutherska tron. I *Matteuspassionen* inriktade sig Bach på en balanserad mångfacetterad arkitektonisk konstruktion bestående av dessa element.

Om *Johannespassionen* har tonvikten på ett intensivt drama i rättssalen, så betonade *Matteuspassionen* en mera kraftfull utveckling av innehållet. Denna passion som blivit kronan på hans kyrkomusik är mera omfattande än föregångaren. Full säkerhet råder inte om när verket skrivits och framförts. Med beaktande av Bachs arbetsförhållanden har det massiva verket inte nödvändigtvis kommit till just det år som han planerat det.

Dialoger i skikt

Grundstenen i Bachs passioner och kantater är de psalmer eller koraler som församlingen sjöng med i. Dessa trösterikt bekanta melodier fungerade för de närvarande som lugna stunder, som koncentre-

rade det andliga budskapet. För dagens publik är det ofta ariorna som står dem närmast. *Matteuspassionens* arior är jämnt fördelade på olika håll i verket och de bär upp dess emotionella båg. De följer korsets väg såsom evangelisten berättar den och känsloreaktionerna utvecklas från skuld känslorna och fasorna i början (altarian Buß und Reu, sopranarian *Blute nur, du liebes Herz*) till tårdränkt underkastelse i de senare ariorna (basariorna *Komm, süßes Kreuz* och *Mache dich, mein Herze, rein*).

Bachs samarbetspartner Christian Friedrich Henrici, med konstnärsnamnet Picander, skrev librettot till passionen genom att komplettera Matteus' evangeliska berättelse om hur Jesus dömdes till döden. Ariornas texter är fulla av poetiska paralleller som Bach speglar med de mest mångsidiga musikaliska medel. Han varierar också kontinuerligt strukturen i paren recitativ-rior och i körandelarna.

I *Matteuspassionen* upprepas motsättningen mellan Jesu lidande och den rädande innebörden i den oskyldiges offer. Här betonas tudelning och olika dialoger: köreorna och instrumentgrupperna är två till antalet, i ariorna finns en sångare och ett eller flera soloinstrument som för en dialog, och några satser som bygger på dialog mellan en solist och kör, då dubbelkörens båda hälften ropar till varandra: "Se!" "På vem?"

En komplex dialog föds mellan olika tidsnivåer: evangelisten, rollgestalterna och kören spelar upp Jesu lidandes historia, som ariorna och koralerna kommenterar ur det innevarande ögonblickets synvinkel. De som uttrycker sig i ariorna är troende som känner passionerat för sin sak; de identifierar sig för berättelsens personer såsom Petrus (altarian *Erbarme dich*) då han faller eller Judas (basarian *Gebt mir meinen*

Jesum wieder), som förfasar sig över sitt för-räderi. Instrumenten kan uttrycka exempelvis piskslag och förolämpningar (viola da gamba i tenorarian *Geduld, Geduld*) eller skrämde kycklingar som beskriver kristenheten (rörflöjter i altarian *Sehet, Jesus hat die Hand*).

I *Matteuspassionens* musikaliska finstruktur finns en mängd detaljer att fördjupa sig i. Man kan emellertid njuta av passionen på många olika plan – till och med varje påskur en lite annorlunda synvinkel.

Auli Särkiö-Pitkänen

NICHOLAS COLLON

Britten Nicholas Collon hör till den yngre generationens mest efterfrågade och uppskattade dirigenter. I augusti 2021 tillträdde han som den nionde chefsdirigenten för Radions symfoniorkester och fortsätter på sin post fram till sommaren 2028.

En viktig del i Collons programplanering för RSO utgörs av ett urval tematsättare som varierar från en säsong till en annan. Under spelåret 2022–23 är de György Ligeti, Outi Tarkiainen och Sergej Rachmaninov. Därtill har han inbjudit Brett Dean till tonsättargäst för RSO. Collon dirigerar RSO:s säsongskonserter och därutöver orkestrernas utländska gästspel på Proms i London med Pekka Kuusisto som solist och i Estland och Tyskland med Hilary Hahn.

Collon är även chefsdirigent för den brittiska kammarorkesteren Aurora Orchestra som han grundade år 2004. Han har arbetat med Residentie-orkesteren i Haag sedan år 2016. Först delade han posten som huvuddirigent (principal conductor) med Jan Willem de Vriend och 2018–2021 fick han hela ansvaret som chefsdirigent. Sedan hösten 2017 har han även varit förste gästdirigent för Gürzenich-Orchester Köln.

Collon har gästdirigerat ett flertal berömda orkestrar: utöver de brittiska topporkestrarna bl.a. Deutsches Sympho-

nie-Orchester Berlin, Tonhalle-orkesteren i Zürich, Ensemble InterContemporain, Europeiska kammarorkesteren, Oslo-Filharmonien, Franska nationalorkesteren, Metropolitan-symfoniorkesteren i Tokyo och Torontos symfoniorkester.

Collon har en bred repertoar och har även arbetat som operadirigent. Han har dirigerat över 200 nya verk, bland dem många uruppföranden och premiärer av kompositörer som bl.a. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki och Judith Weir.

Under säsongen 2021–22 spelade Collon in musik med RSO av Sibelius, Thomas Adès och Lotta Wennäkoski. Bland hans skivinspelningar med Aurora Orchestra vann *Road Trip* (Ives, Copland, Adams och Muhly) år 2015 priset Echo Klassik i serien Klassik ohne Grenzen. Aurora Orchestras första utgåva för Deutsche Grammophon var den 2020 utkomna skivan *Music of the Spheres* (Mozart, Max Richter, Adès, Dowland/Muhly och Bowie). Han har därtill spelat in bl.a. Haydn, Ligeti, Britten och Delius samt med Hallé-orkesteren ett flertal skivor med modern repertoar.

NICHOLAS MULROY

Den engelske tenoren Nicholas Mulroy är känd som en fin tolk för barockens vokalverk. Mulroys repertoar sträcker sig från barockens mästare (bl.a. Monteverdi, Bach, Händel, Purcell) till 1900-talets musik (bl.a. Britten, Stravinsky, Janáček, Berio) och han har även gjort ett stort antal inspelningar.

Inom den tidiga musiken har Mulroy samarbetat med Sir John Eliot Gardiner, Marc Minkowski, Laurence Cummings och Jordi Savall. Som operasångare har han uppträtt i bl.a. Glyndebourne och på Opéra

Comique i Paris. Han uppträder också flitigt som liedsångare.

Mulroy har på sistone utvidgat sitt arbete till att dirigera orkestrar och han har framträtt som sångare och dirigent i Bachs passioner och Händels oratorier. Mulroy utnämndes år 2020 till vicedirigent för den skotska ensemblen för tidig musik Dunedin Consort och han är även biträdande dirigent för Cambridgeuniversitetets kammarkör.

CHRISTINA LANDSHAMER

Den tyska lyriska sopranen Christina Landshamers skönt klingande röst lämpar sig såväl för lied och oratorier som för operans krav och hela denna repertoar framför hon aktivt.

Landshamer har samarbetat med bl.a. Herbert Blomstedt, Alan Gilbert, Marek Janowsky och Christian Thielemann och sjungit som solist med topporkestrar i Europa och Nordamerika. Lied sjunger hon regelbundet med sin pianistpartner Gerold Huber.

Landshamer inledde sin operakarriär vid operahusen i Stuttgart, Strasbourg och Berlin (Komische Oper) och har sedan

dess uppträtt bl.a. vid festivalen i Salzburg, på Semper Oper i Dresden, vid festivalen i Glyndebourne och på Bayerska statsoperan. Hon gjorde sin debut i Förenta staterna år 2016 på operan i Chicago som Sophie i Rosenkavaljeren.

Landshamers första egna skivinspelning med pianisten Gerold Huber släpptes år 2016 och innehåller sånger av Robert Schumann och Viktor Ullmann. Sedermera har hon medverkat i inspelningar av oratorie- och operamusik (bl.a. Bach, Händel, Mozart, Mendelssohn, Bizet, Brahms och Mahler).

ARTTU KATAJA

Barytonen Arttu Kataja vann sångtävlingarna i Kangasniemi år 2000 och i Villmanstrand år 2002. Senare fick han även pris i Mirjam Helin-tävlingen 2004 och i Mozarttävlingen i Salzburg 2006.

Kataja hör sedan 2006 till solistgardet vid statsoperan i Berlin. Där har hans roller varit bl.a. Greven i *Figaros bröllop*, *Guglielmo i Così fan tutte*, *Papageno i Trollflöjten*, Marcello i *La bohème* och Figaro i *Barberaren i Sevilla*. Han har gästspelat bl.a. på Theater an der Wien, Deutsche Oper am Rhein, vid festivalen i Salzburg samt Operafestivalen i Nyslott.

Kataja uppträder aktivt även som lied- och oratoriesångare. Till hans viktiga uppträdanden på senaste tid hör bl.a. Bachs *Johannespassion* som solist för Concertgebouw-orkestern och Händels Messias vid Sångakademien i Zürich. Kataja har spelat in bl.a. Schuberts *Winterreise*, lieder av Brahms, Schumann, Sibelius och Kuula samt deltagit i ett flertal kompletta inspelningar av andra stora verk.

THOMAS BAUER

20

Den tyske barytonen Thomas Bauer har beundrats av publiken och kritikerna för sin "precisa diktion, emotionella intensitet och stämmans sällsamma barytonala skönhet" (Opernglas). Han är lika hemmastadd inom barocken, klassicismen och romantiken som inom den nutida musiken. För sina inspelningar av nutidsmusik har han fått det prestigefyllda musikpriset Schneider-Schott.

Bauer har uppträtt som solist med många topporkestrar: Bostons symfoniorkester, Concentus Musicus, Gewandhaus-orkestern i Leipzig och vid festiva-

len i Salzburg. Hans medverkan i Zimmermanns opera *Die Soldaten* vid La Scala-operan i Milano var en stor framgång. Han har även uppträtt med teatergruppen La Fura dels Baus. Till hans liedpartners hör fortepianisten Jos van Immerseel samt pianisten Kit Armstrong.

Bauer har spelat in kantater av Händel och Bach samt lieder av Schubert och Schumann. Hans nya repertoar representeras av verk komponerade av Penderecki och tyskarna Peter Ruzicka och Jörg Widmann.

HUGH CUTTING

Den engelske countertenoren Hugh Cutting gör sin nordiska debut med detta gästspel i Bachs *Matteuspassion*. Han har studerat i Cambridge samt vid Royal College of Music i London. Hösten 2021 blev han den första countertenoren som belönats med Kathleen Ferrier-priset och 2022–2024 den första countertenoren i BBC:s program New Generation Artist.

Under den pågående säsongen debuterar Cutting vid operan i Zürich (Monteverdis madrigaler i Christian Spucks balett) och sjunger som solist i Händels *Messias* samt Bachs *Juloratorium* och *Mässa h-moll*.

På programmet har han också en Europaturné med Collegium Vocale Gent under ledning av Philippe Herreweghe samt flera projekt med Les Arts Florissants under ledning av William Christie.

Cutting har spelat in på skiva Odes av Purcell med The King's Consort samt vokalmusik från 1600-talet.

MAGNUS DIETRICH

Den unge tyske tenoren Magnus Dietrich hör till den internationella operastudion vid Statsoperan i Berlin och under förra säsongen debuterade han som Tamino i Trollflöjten. Under innevarande spelår har han förutom Tamino på programmet herden Leukippos' roll i Strauss *Daphne* och Steuermann i *Den flygande holländaren*.

Dietrich har en repertoar som sträcker sig från barocken till nutidsmusik. På programmet nu i vår har han bl.a. Mendelssohns oratorium *Elias* med Berlins filharmoniker, Mozarts *Requiem* i Dresden samt Haydns *Skapelsen* i Berlin. För ett år sedan släppte han en skiva med duetter och

romanser av Brahms, som han gjorde tillsammans med Felicitas och Judith Erbin samt pianisten Doriana Tchakarova.

Dietrich har studerat sång vid musik- och teaterhögskolan i München under ledning av Andreas Schmidt samt deltagit i flera mästarkurser. År 2022 vann han Young Artists-priset vid Brixen Classics.

HELSINGFORS KAMMARKÖR

Helsingfors kammarkör (HKK) är en kammarkör som består av professionella sångare. Kören inledde sin verksamhet år 1962 som Radions kammarkör och tog sitt nuvarande namn i bruk år 2005. Körens konstnärliga ledare har sedan 2007 varit Nils Schweckendiek.

HKK:s repertoar sträcker sig från renässansen till vår tids musik och kören har sedan år 2005 givit över 80 uruppföranden och över 30 Finlandspremiärer. Kören

samarbetar med inhemska och utländska festivaler, orkestrar och ensembler. Under de senaste åren har HKK turnerat i Föränta staterna, Storbritannien, Italien, Belgien, Ryssland och Skandinavien.

HKK har en mångsidig inspelningsrepertoar bestående av inhemsk och utländsk musik för olika skivbolag. År 2017 beviljade YLE kören priset Årets skiva (Whittall).

TAPIOLAKÖREN

Tapiolakören är en barn- och ungdomskör i Esbo grundad år 1963. Körens konstnärliga ledare är sedan år 2008 Pasi Hyökki, som själv i tiden sjöng i kören. Före honom leddes kören av Erkki Pohjola 1963–1994 och Kari Ala-Pöllänen 1994–2008.

Kören har under sina 60 aktiva år blivit en ensemble på internationell nivå. Den har gjort över 80 turnéer på olika håll i världen och givit ut tiotals skivinspelningar. Dess repertoar sträcker sig från tidig musik till nutidsmusik och från folkmusik till lätt musik, och kören har samarbetat med flera nya inhemska kompositörer.

Tapiolakören har för sitt arbete fått ett flertal pris och hedersomnämningar börjande med segern i Yleisradios riksomfattande tävling för skolkörer 1965. Sedermera har kören vunnit bl.a. Den nordiska barnkörstävlingen 1970 och BBC:s tävling Let the People Sing 1971, där den fick första pris i såväl i kategorin för skolkörer som hela tävlingen huvudpris. År 1996 fick kören UNESCO:s pris för levande scenkonst.